מראה יחזקאל על התורה — מטות

וידבר משה אל ראשי המטות כו', זה הדבר כו', לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה, המקרא הזה קשה מאוד להלמו ולפירש"י עדיין קשה למה דוקא מצוה זו אמר לראשי המטות, גם מה חילוק יש בין זה הדבר לכה אמר, ועוד שהרי משה בעצמו נתנבא כמה פעמים בכה אמר, גם מ"ש לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה הוא כפל לשון.

והנלע"ד דהנה האפקורסים ימ"ש הרוצים לפרוק עול מצות אומרים וכי מה אכפת ליה להקב"ה אם יאכל חזיר או אם לא יניח תפילין רק שעשה כן לנסות את האדם הילכו בתורתו ומחמת זה הוא פורק מעל עצמו עול כל המצות ואומר רחמנא לבא בע', אמנם הענין ידוע למשכילים כמו בכלי מורה השעות שיש שעל פניו קבוע המורה באצבע מספר השעות והרגעים ונעתק מנקודה לנקודה ובתוך הכלי בפנים רצופים אופנים ושלשלאות קטנים וגדולים אשר יסבו בלכתן אחד באחד יגשו והמה סגורים כלי בתוך כלי ורוח לא יבא ביניהם שאם יתקלקל דבר מה בפנים הכרת פניו ענתה בו שיתקלקל המורה שעה אשר בחוץ, והנה איכר ובער אשר לא ידע עשות נכוחה כאשר יראה המלאכה הנאה בפנים כאופן בתוך האופן הלא ישאל לתומו על מה עשה ככה והני רגלים מאי עבידתיה, הלא יצחקו על חלומותיו ודבריו כי לא מחכמה שאל, ככל החזיון הזה אמרו חכז"ל העושה מצוה אחת בורא לו סניגור אחד והוא מורה באצבע לישרי דרך, והעושה עבירה בורא לו קטיגור אחד והוא נכון למועדי רגל ומורה רעה, א"כ איפכא כל משכיל יבין לאשורו אופן הקלקול והתיקון הנעשה למעלה ע"י עבודתינו בארץ מתחת.

ולתוספת ביאור נאמר דהנה באדם יש חמשה חושים והם רק בכח של הנשמה לבד כי בצאתה מן הגוף אזנים לו ולא ישמע עינים לו ולא יראה, וא"כ יקשה הלא הנשמה אינה מוגבלת למה לא יראה האדם בכל גופו וכל חושיו יפעלו בכל אבריו, ואיך יגבילו אברי האדם את כח הנשמה שחוש הראות לא יפעול ויאיר רק בעינים וכדומה, אמנם כן הדבר כמו שיש באדם רמ"ח אברים גשמיים ושס"ה גידים גשמיים כמו כן ישנם בהנשמה, וכל אבר של הנשמה יש לו כחו המיוחד לו והוא נתלבש באברי הגוף, מכל זה נוכל לשפוט איך כל המצות הם ברוחניות כמו בגשמיות וכמ"ש ומבשרי אחזה אלקי רק שאי אפשר לנו להשיגו על בוריו כמו שא"א לנו להשיג הנשמה, וזהו שאמרו המלאכים (שבת פח:) תנה הודך על השמים שיקיימו כל המצות ברוחניותם.

ובזה מיושב מה שנאמר בכל מקום וידבר ה' אל משה לאמר, דקשה למה לא אמר משה לישראל באותו לשון ששמע מהקב"ה והול"ל וידבר ה' אל משה לדבר או ויאמר ה' אל משה לאמר, ולפי הנ"ל אתי שפיר דכשהקב"ה אמר הדבור למשה בודאי אמר המצוה ברוחניותה רק משה שהיה אדם גשמיי הלביש הענין איך לקיימו בגשמיות, והנה דבור הוא לשון קשה ואמירה הוא לבוש כמו בצע אמרתו, וזהו וידבר ה' כו' שמן הקב"ה יצא בבחי' דבור אל משה לאמר שמשה עשה לבוש לדבר שיוכלו הישראל לקבל ולקיימו.

והנה זה הדבר הוא לשון זכר וכה תאמר היא לשון נקבה, וידוע שזכר הוא משפיע ונקבה היא מקבלת, ואיתא במדרש פ' תשא ויחל משה להלן הוא אומר ואשב בהר והלא אין ישיבה למעלה אלא כך אמר לו הקב"ה למשה מה אעשה שכבר נשבעתי שאעשה עמהם כלה והשיב לו משה רבש"ע כתיב בתורתך לא יחל דברו הוא אינו מייחל אבל אחרים ומחלין לו אני אתיר לך שבועתך לכך נאמר ואשב בהר כדיין היושב וכביכול הקב"ה עומד כו' וזהו ויחל משה כמה דאת אמר לא יחל דברו, ולפי"ז נאמר כיון שמשה זכה לקיים מצוה זו [פי' התרת נדרים] בשמים ברוחניותה א"כ לא עשה לה לבוש גשמי וע"כ הוצרך למקבל אחר שילביש ויגשים המצוה הזו לאמרה לבני ישראל, ולכך אמרה תחילה לראשי המטות בבחי' דבור שאז הוא היה משפיע והם מהקבלין עשו אמירה, ובזה נתעלה משה על שאר הנביאים שקיים מצוה זו ברוחניותה והיה הוא משפיע אח"כ בחי' זכר, וע"כ נתנבא בזה הדבר כי זה הוא לשון זכר ודבור לשון קשה כדבור היוצא מהגבורה, משא"כ שאר הנביאים שלא זכו לעולם לזה ותמיד היו הם מקבלים ומלבישים הדבורים בגשמיות לכך נתנבאו בכה תאמר המורה על מדת נקבה, וזהו שיעור הכתוב פה וידבר משה אל ראשי המטות שכאן יצא בחי' דבור מן משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר שהם יעשו אמירה ולבוש בשביל ישראל לשבר את אזנם, וטעם הדבר שהוצרך לזה אמר זה הדבר אשר צוה ה' כי מצוה זו קבלתי בבחי' זה הדבר.

הוא שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים נא יז) ה' שפתי תפתח כו', דהנה איתא בספרים שסיבת אריכות הגלות הוא בעבור שמקלקלין הדבור בדברים בטלים וכדומה, ונ"ל ביאור הדבר וגם להבין מ"ש דוד (תהלים יב ד) יכרת ה' כל שפתי חלקות כו',

דקשה מי הרשהו לענוש ולקלל את הבעל לשה"ר בכרת, אמנם הענין הוא כמו שאמרנו לעיל שבכל תנועה ודבור קל שישראל עושין נעשה רושם למעלה כי יעקב חבל נחלתו וכל אדם מקושר ודבוק בבוראו כי קוב"ה וישראל חד, אמנם כשעובר עבירה גדולה נפסק החבל וזהו ענין כרת.

והנה אותה ההנהגה שהקב"ה צמצם את עצמו להנהיג את העולם הזה נקראת שכינה ע"ש השוכן אתם, כידוע עמ"ש בדבר ה' שמים נעשו שאותן הדבורים שיצאו מפי הקב"ה לברוא העולם הוא המקיים והמחיה את הכל מאין ליש, כי לא כמדת בו"ד שעושה יש מיש מדת הקב"ה שעושה יש מאין, ולכן לעולם צריך בדבר ההוא חיות קדושה לבל ישובו לאין, ולכן אמרה חנה כי אין לבלותיך כו', וזהו שבכ"מ מכנין השכינה בשם דיבור וכנ"ל, והוא נקרא ג"כ מדת המלכות מחמת שהיא הנהגת העולם ובה נקרא הקב"ה אדון הכל המנהיג עולמו, וע"כ כל אדם צריך לצייר בעצמו שפיו חתום בשם אדנ"י, והוא שאמר דוד ד' שפתי תפתח כשאני פותח שפתי אני שם על לב שאני משתמש בשם אדנ"י ולכך ופי יגיד תהלתיך לא אוכל לדבר שום דבר שכנגד רצונך רק תהלתך, וידוע ג"כ כי תהלה נקרא מלכות וכן פה.

הנה כי כן כשהאדם איננו שומר פיו ולשונו הוא מוריד הדבור וכח הקדושה להקליפה וזה"ש שהשכינה בגלות, וע"כ קינא דוד בשביל השכינה ואמר יכרת ה' שפתי חלקות שטוב יותר היה שיהא החבל נפסק שלא יהיה לו כח בדבורו, להכניע הקדושה להקליפה, וזהו סיבה שאין התפלות נשמעות אע"ג דכתיב כה' אלקינו בכל קראינו כו', והיינו דבגדים שבישל קדירה לרבו כו' שקודם התפלה מטמא פיו ולשונו בדברים בטלים, וזה"ש איש כי ידור נדר לה' כמדייר ביה דיירא, שרצונו שלא יופסק דביקותו ועיקר דירתו כי שם ביתו, או השבע שבועה שכבר הוא מושבע ועומד לאסור איסר על נפשו שנשמתו מקושרת בקשר אמיץ בחי החיים, וע"כ לא יחל דברו שלא יקלקל הדבור שלו, ואז ככל היוצא מפיו יעשה פי' שהקב"ה יעשה את כל אשר יצא מפיו שתהא תפלתו מקובלת.

חידושי אגדה לברית מילהנקום נקמת בני ישראל כו', ומשה אמר נקמת ה', וצ"ב למה שינה מדברי השי"ת, ונ"ל דאמרו חז"ל (ב"ב עה.) פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, דמשה הנחיל אותם תורה ועולם הבא ויהושע הנחיל אותם ארץ ישראל ועולם הזה, ובחטא זה היה בב' אופנים כמ"ש ע"פ פנחס בן אלעזר כו' השיב את חמתי כו' בקנאו את קנאתי כו' לכן אמור כו' והיתה לו כו', יש לדקדק במ"ש השיב את חמתי דהול"ל שכך את חמתי, גם בלשון בקנאו כו' נדחק רש"י בפירושו, עוד קשה למה כפל שכרו בברית שלום וכהונת עולם, עוד קשה הלא עיקר החימה היה עון פעור שעל ע"ז נתחייבו כליה ועל זה לא נתקנא פנחס רק על בעילת כותית ובמה השיב חימה, גם צריך להבין מ"ש חז"ל על ויעמוד פנחס ויפלל שעשה פלילות עם קונו (סנהדרין מד.).

ונ"ל עפימ"ש במדרש אנא חטא העם הזה חטאה גדולה, חטאו בעריות, ותי' בס' גבולת בנימין דהמפורשים הקשו למה אסור לעבוד ע"ז הלא מגדולת עבד ניכר גדולת רבו, ותירצו דהאדם יש עליו צלם אלוקים משתחוה, אבל כשהאדם חוטא בעריות סר מעליו הצלם אלוקים, וז"ש חטאו בעריות וא"כ לא היה להם צלם אלוקים ומה בכך שעבדו ע"ז, והנה כאן גבי עון שיטים היו ג"כ ב' עבירות הללו דהיינו ע"ז ועריות, והנה על עון פעור היו מחויבים כליה כמו בעגל אבל על עריות היו ראוים רק לשאר עונש, וזה שרצה פנחס להוכיח שלא חטאו בע"ז ולכך קינא על עריות וממילא לא היה מקום לשרות החימה על ישראל, וז"ש השיב את חמתי פי' שהשיבו אחור כמו שמשיבין על קושיא דמעיקרא ליתא, בקנאו את קנאתי בתוכם שהייתי מקנא על ע"ז על שצלם אלוקים משתחוה והלך הוא וקנא על העון שהוא בתוכם שנגע להם דהיינו עריות ולכך לא כליתי כו' כי על עון עריות כבר לקחו ענשם די והותר במיתת הכ"ד אלף ואותן שהוקעו לעיני השמש.

וע"כ ניתן לו שני מיני שכר דהיינו על שקינא עבור הקב"ה ניתן לו ברית שלום ותשואת חן, ועל מה שהשיב חרון אף מישראל ניתן לו כהונה שיקח מישראל הכ"ד מתנות, וז"ש תחת אשר קינא כו' ויכפר על בני ישראל, שעשה שני דברים, וע"כ הקב"ה הסכים לפנחס ותלה עיקר החטא בעריות שנוגע לישראל לכך אמר נקמת בני ישראל, ומשה הזהיר לעשות תשובה על מה שפגמו בכבוד הקב"ה וע"כ אמר משה נקמת ה', ושני אלו מרומזים בפסוק אם לא בריתי יומם ולילה דהיינו תורה וברית מילה שהוא יום ולילה כאשר ביארתי לעיל פרשת תולדות לברי"מ, וע"כ הזהיר אותם משה לתת נקמת ה' לתקן ערלת הלב ע"י המעשה של מצות ברית מילה שפגמו בחטא של בנות מואב.